MAĞARADAN ÇIKIŞ: OKULDAN ÖTESİ BİR EĞİTİM ARAYIŞI

Yazar: Koray ŞEN Yayın Tarihi: Şubat 2026

https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/

Bu kitap, yazarın bilgisi ve izni dahilinde ücretsiz olarak dağıtılmaktadır. Ticari amaçla kullanılamaz, üzerinde değişiklik yapılamaz. Tüm hakları CC BY-NC-ND 4.0 lisansı altında korunmaktadır.

Koray ŞEN

Yıl: 2026

İÇİNDEKİLER

Giriş: Neden Yazdım?

ÖNSÖZ

Birinci Kısım: Zihinlerdeki Prangalar ve Toplumsal Aşınma

İkinci Kısım: Kuşak Çatışması

ÜÇÜNCÜ KISIM: GELECEK – ÜTOPYA MI, DİSTOPYA MI?

DÖRDÜNCÜ KISIM: CENNETİ BU DÜNYADA KURMAK

BEŞİNCİ KISIM: YENİ DÜNYANIN EŞİĞİNDE YAPAY ZEKÂ

ALTINCI KISIM: SİYASETİN ZAMAN AŞIMI – GELECEĞİ KİMİN AKLIYLA KURACAĞIZ?

YEDİNCİ KISIM : Yeni Bir Zihniyet Devrimi: Kurtarıcıyı Aynada Görmek

SEKİZİNCİ KISIM :Hak Arama Özgürlüğü ve Eğitimde Şeffaflık

DOKUZUNCU KISIM : Eğitimin Kalbi - Öğretmenlik Ruhu ve Denetim Mekanizması

ONUNCU KISIM: "ZORBAYI KAZANMAK" MI, MAĞDURU KAYBETMEK MI?

ON BİRİNCİ KISIM: EZBERİN GÖLGESİNDE BİR GELECEK

ON İKİNCİ KISIM: FABRİKA AYARLARINDAN GELECEĞİN OKULUNA

ON ÜÇÜNCÜ KISIM: YENİ NESİL AYDINLANMA – İDEAL EĞİTİM MODELİ

ON DÖRDÜNCÜ KISIM: LAİKLİK – AKLIN VE

VİCDANIN ÖZGÜRLÜK ALANI

Çorlu: Bir Kasabanın Kaybı ve "Geç Kalınmış" Planlama

SONSÖZ: BİR GELECEK İNŞASI

SÖZLÜK

KAYNAKÇA

GİRİŞ: NEDEN YAZDIM?

Bu kitap, bir sitem değil; bir uyanış çağrısıdır.

Platon , yüzyıllar önce "Mağara Alegorisi" ile insanlığın zincirlerini anlatmıştı. Mağarada duvara yansıyan gölgeleri gerçek sananlar, gerçek ışığı gördüklerinde önce gözleri kamaşır, sonra korkarlar.* Bugün Türkiye olarak bizler de benzer bir mağaranın içindeyiz. Zihinlerimize vurulan

prangalar; liyakatsizliği "normal", dogmayı "gerçek", yozlaşmayı ise "çaresizlik" olarak kabul etmemize neden oluyor.

Elimizde tuttuğumuz o madeni paraların yerlerde sürünmesi sadece ekonomik bir krizin habercisi değil; bir değerler manzumesinin çöküşüdür. Bir baba olarak, bir tarih mezunu olarak ve bu toprakların bir evladı olarak kendime sordum: Kızıma nasıl bir gelecek bırakacağım? Sadece binalar ve yollar mı, yoksa hür bir akıl mı?

Bu kitapta; Sümer tabletlerinden bugünkü yapay zekâ devrimine uzanan bir köprü kurmaya çalıştım. Amacım, 21. yüzyılın çağdaş Türk insanını tarif etmek ve o insanın yetişeceği "İdeal Eğitim Modeli"ni kurgulamaktır. Çünkü biliyorum ki; gerçek bağımsızlık sadece topla tüfekle değil, zihinlerdeki prangaları kırmakla başlar.

Işığa yürümeye hazır mısınız?

Kaynakça:

*Devlet, Platon, Hasan Ali Yücel Klasikleri Dizisi, Türkiye İŞ Bankası Kültür Yayınları, 1999.

ÖNSÖZ: OKYANUSA BIRAKILAN BİR ŞİŞE

Aslında her yazarın hayali meşhur olmak ve çok satanlar listesine girmektir. Ancak ülkemizdeki okuma alışkanlıklarını ve piyasa gerçeklerini düşündüğümüzde, bu kitabın çok satmayacağı gerçeğiyle yüzleşmem uzun sürmedi. O halde şu soruyu sormak gerekir: Bir kitap neden yazılır? Para kazanmak için mi, yoksa kendini kanıtlamak için mi?

Ünlü filozof Friedrich Nietzsche , kitaplarını "Herkes ve hiç kimse için" yazdığını söylerdi. O, yazdıklarını okyanusa bırakılan birer şişe gibi görüyordu. Şişenin içindeki mesajın bir gün, bir yerde, onu gerçekten anlayacak "tek bir ruh" tarafından bulunacağını biliyordu. Eğer bugün hâlâ Nietzsche'yi konuşuyorsak, o şişe karaya vurmuş demektir. Bu kitap da belki on yıl sonra bir kütüphane rafında, arayış içindeki umutsuz bir gencin eline geçer ve onun dünyasını değiştirir. O "bir kişi", koca bir kuşağın kıvılcımı olabilir.

Benim bu kitabı yazma amacım; geleceğimizdeki belirsizliği bir nebze olsun azaltabilmek ve çocuklarımızın yarınları konusunda bir farkındalık yaratabilmektir. Bu kitabın hedef kitlesi; dünyada bir şeylerin çok hızlı değiştiğinin farkında olanlar ve benim gibi "20. yüzyılın aklı ile 21. yüzyılın sorunlarının çözülemeyeceğine" inananlardır.

Kızım ilkokula başladığında, eğitim sisteminde birçok temel sorun gözlemledim. Maalesef sistem, bireysel başvurulara çözüm sunmak bir yana, insanın elini kolunu bağlıyor. "Ne yapabilirim?" diye araştırırken verdiğim karar netleşti: Kendi

kızımı 21. yüzyılın dürüst, çağdaş ve sorgulayan bir Türk insanı olarak yetiştireceğim. Eğer ben tek bir çocuk için bunu başarabilirsem, Türk milleti neden başaramasın?
Annem her zaman, "Boş ver Koray, insanları sen değiştiremezsin" der. Hayır, insanları ben değiştirmeyeceğim. İnsanları değiştirecek olan, zihinlerimizdeki o görünmez prangaları söküp atacak olan bizzat gençliğin kendisidir. Atatürk, "Bütün ümidim gençliktedir" diyerek aslında kurtuluş reçetesini bize yüzyıl önce vermiştir.
Bu kitapta, önce Türkiye'nin görmezden gelinen sorunlarını ifşa ettim; devamında ise bu karanlıktan çıkış yollarını, yani çözüm önerilerimi işledim. Bu bir "ben söylemiştim" kitabı değil, okyanusa bırakılan bir umut mesajıdır.

Birinci Kısım: Zihinlerdeki Prangalar ve Toplumsal Aşınma

Elimizde tuttuğumuz o madeni paraların yerlerde sürünmesi, aslında sadece ekonomik bir krizin değil, bir değerler manzumesinin çöküşünün habercisidir. Üzerinde Cumhuriyetimizin kurucusunun silueti olan o paranın itibarı, cebimizdeki alım gücünden önce zihnimizdeki liyakat ve ahlak anlayışıyla sarsıldı.

Bugün Türkiye, tarihsel bir eşiğin tam önünde duruyor. Ya geçmişin ezberlerine hapsolup küresel yarışın dışına itileceğiz ya da eğitimi bir 'sınav maratonu' olmaktan çıkarıp bir 'karakter ve üretim' sürecine dönüştüreceğiz. Bu kitap; sınıflarda neden merakın öldüğünü, sokaklarda

neden ahlakın aşındığını ve teknolojinin hızla aktığı bir çağda neden hâlâ yerimizde saydığımızı sorguluyor.

Bu bir kurtuluş reçetesidir. Çünkü biliyoruz ki; gerçek bağımsızlık paranın üzerindeki sıfırları atmakla değil, zihinlerdeki prangaları kırmakla başlar. Tarihçilerin Kutbu Halil İnalcık'ın da vurguladığı gibi: **"Bir milletin geleceği, o milletin kendi tarihini ne kadar doğru bildiğine bağlıdır."**[1] Bizler, liyakatin ve dürüstlüğün baş tacı edildiği o geçmişten koptuğumuz için bugün bu yozlaşmayla yüzleşiyoruz.

Toplumsal Aşınma ve Maslow'un Aynası

Bugün Türkiye'de bir ekonomik kriz olduğundan bahsediliyor. Hepimiz marketlerdeki fiyat artışlarından, vergi ve faturalardan şikayetçiyiz. Bir toplum fakirleştikçe ahlak seviyesi de maalesef düşüyor. Tabii ki "fakirler ahlaksızdır" diyemeyiz, ancak bu durumu bilimsel bir zeminde anlamak zorundayız.

Ünlü psikolog Abraham Maslow'a göre, bir insanın etik veya kendini gerçekleştirme gibi "üst düzey" değerlerle

ilgilenebilmesi için önce alt basamaktaki fizyolojik ihtiyaçlarını (yemek, barınma, güvenlik) karşılaması gerekir. [2] Karnı aç olan bir birey için "dürüstlük" veya "etik" gibi kavramlar birer lüks haline gelebilir. Sürekli faturaları nasıl ödeyeceğini düşünen bir beyin, uzun vadeli kararlar alamaz ve dürtüselleşir. Bu dürtüsellik, kısa yoldan kazanç arayışına, yani ahlaki aşınmaya kapı aralar. [3]

Yaşadıklarım: İki Usta, Bir Ahlak Sınavı

Bu anlattıklarım sadece teoriden ibaret değil; sokağa çıktığımızda bizzat çarpıştığımız gerçekler. Birkaç yıl önce yeni evime taşınırken bunun ilk örneğini yaşadım. Eşyalarımın fotoğrafını çekerek nakliye firmasına gönderdim ve bir fiyatta anlaştık. Ancak nakliyeci kapıya geldiğinde, sanki o fotoğrafları hiç görmemiş gibi "Bu fiyata olmaz" diyerek anlaştığımızın çok üstünde bir rakam talep etti. "Anlaştığımız fiyat olacak, kabul etmezsen gidebilirsin" dediğimde ise hemen pazarlığa oturdu. İşte bu, dürüstlüğün yerini "ne koparırsam kârdır" mantığına bıraktığı ilk kırılma noktasıydı.

Benzer bir hayal kırıklığını aracımı yeni aldığımda yaşadım. Araç muayenesi öncesi iyi tanıdığım, güvenilir

ustam çok yoğun olduğu için mecburen başka birine gittim. Bütün parçaları kendim almama rağmen benden yüklü bir tamir ücreti istedi. İşim acil olduğu için kabul ettim. Sonuç? Arabam tamir edilmediği gibi param da geri verilmedi. Mecburen eski, dürüst ustama döndüm. O hem sorunumu çözdü hem de çok daha uygun bir fiyatla işini yaptı.

Bu iki basit olay bana şunu gösterdi: Dürüstlük ve liyakat sadece birer erdem değil, toplumu ayakta tutan görünmez bağlardır. Bu bağlar koptuğunda, kimse kimseye güvenemez hale gelir.

Kaynakça:

1.İnalcık, H. (2005). *Tarihçilerin Kutbu: Halil İnalcık Kitabı* (E. Çaykara, Haz.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

2.Maslow, A. H. (1943). *A Theory of Human Motivation* . Psychological Review, 50(4), 370-396.

3.A.g.e. (Adı geçen eser), s. 380.

İKİNCİ KISIM: KUŞAK ÇATIŞMASI

Eğer bugünün gençlerini anlamakta zorlanıyorsanız, yalnız değilsiniz. Hatta bu konuda yaklaşık altı bin yıllık bir kulübün üyesisiniz. Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ'ın tabletlerde rastladığı o meşhur "Bu gençlik nereye gidiyor?" sorusu, aslında değişimin kendisinden duyulan kadim bir korkunun yansımasıdır.[1] Antik Yunan'dan bu yana süregelen bu feryat, aslında değişimin yarattığı kuşak çatışmasının değişmez bir parçasıdır. Öyle ki, M.Ö. 5. yüzyılın gençliği için söylenen şu sözler, bugün hâlâ kulaklarımızda çınlıyor: "Gençler kontrolden çıkmış durumda... Yemeklerini kaba bir şekilde yiyorlar, yetişkinlere karşı saygısızlar, anne-babalarına karşı çıkıyorlar ve öğretmenlerini sinirlendiriyorlar."[2]

Aristo da milattan önce benzer bir sitemde bulunurken, aslında bir kuşak trajedisinin perdesini aralıyordu: Her kuşak, kendinden sonrakini "yozlaşmış" görürken; kendinden öncekini "eskimiş" bulur.

Kuşaklar Tablosu

Kuşak Yılı	Dönemin Temel Zorluğu
Sessiz Kuşak	Sessiz ve Kıskan, Hayatta kalma kuşakelesi ve savaş sonrası yeniden inşa süreci.
Bilgiye Ulaşma Bilgiye ve katı toplumsal kuralların baskısı.	Bilgiye Ulaşma Bilgiye ve katı toplumsal kuralların baskısı.
Kaybolu Kaybolu, Kayıp Haklar: Ebeveyn	Kaybolu Kaybolu, Kayıp Haklar: Ebeveyn

1980 ve yaşlıkla
İmrani, ve yaşlıkla
hakların daralması.

İ. Kuşağı Dengesi: Yüksek beklentiler
1996 ve yeni teknolojinin gerçeklikler arasındaki
sıkışmışlık.

2007 Yalnızlık Dejital kalabalık
2012 yalnızlık ve gelecek kaygısı.

2008 Kopuşu: Fiziksel dünya ile
2025 yayıyor ve dikkat dağınıklığı.

Kuşakların Tarihsel Yolculuğu

Aslında her kuşağın kendine göre devasa zorlukları oldu. Bizden sonra gelenlere karşı ön yargılı olduğumuz ise katıksız bir gerçektir.

Üç Kuşak, Üç Farklı Dünya

Dedem, İkinci Dünya Savaşı'nın yokluklarını görüp yeni bir dünyayı tırnaklarıyla inşa eden o "Sessiz Kuşak"ın bir temsilcisiydi. Onların kuşağı, çocuklarına güzel bir gelecek sağlamak için uzun yıllar sessizce çabaladı. Annem ise bir Baby Boomer olarak geleneklerine sıkı sıkıya bağlı, teknolojinin olmadığı ama kuralların net olduğu bir dünyada büyüdü.

Ben ise bir X kuşağıyım. Bizim yaşadığımız zorluklar çok başkaydı. Biz, anne ve babasından yeterli ilgi göremeyen, kendi sorumluluğunu erken yaşta almak zorunda kalan bir kuşağız. 90'lı yıllarda iş hayatına atıldığımda fark ettim ki; babamın kuşağının sahip olduğu o geniş sosyal haklar ve imkanlar bizden birer birer geri alınmıştı. Sanki bizden önceki kuşak bütün imkanları sömürmüş, sofradan

doymuş olarak kalkmış ve bize sadece boş tabakları bırakmıştı. Ne ebeveynlerimizden beklediğimiz ilgiyi görebildik ne de bugün kendi çocuklarımızla o dengeli bağı kolayca kurabiliyoruz. Her şeyi tek başına sırtlanmak zorunda kalan bu "sandviç kuşak", hem geçmişin borcunu ödedi hem de geleceğin belirsizliğini omuzladı.

Anlam Kaybı ve Büyük Soru

Bizden sonra gelen Y ve Z kuşakları için hayat daha da zorlaştı. Bugün Z kuşağına baktığımda gördüğüm şey; derin bir gelecek kaygısıdır. Ekonomik zorluklar, bu gençlerimizi büyük bir boşluğa, her şeyin anlamsız olduğu o nihilist düşünceye itiyor. Burada sormamız gereken can alıcı soru şudur: Gençlerin sorunları gerçekten kendi "bozulmuşlukları" mıdır, yoksa biz mi onlara anlamını yitirmiş ve imkanları tüketilmiş bir dünya bıraktık?

Geleceği Kim Yönetiyor? Geçmişin Aklı, Bugünün Sancısı

Bugün çocuklarımız için hemen bugünden güzel bir gelecek inşa etmeye başlamalıyız. Ancak önümüzde devasa bir engel var: Dünyamızı hâlâ Baby Boomer kuşağı yönetiyor. 20. yüzyılın aklı ve ezberleriyle, 21. yüzyılın karmaşık sorunlarına çözüm aranıyor. Büyüklerimizin bu gelenekçi tavrı, çözüm üretmek yerine geleceğimizi biraz daha karartıyor.

Bu durum sadece makro bir siyaset meselesi değil; bizzat hayatımızın en ince damarlarına kadar sızmış durumda. Eskiden moralim bozulduğunda ya da bir kutlama

yapmak istediğimde içki içebiliyordum. Bugün ise fahiş zamlar nedeniyle bu bir lüks haline geldi. Mesele sadece alkolün zararlı olması ya da dinen yasak görülmesi değil; mesele, bireysel tercihlerimin neden başkalarını ilgilendirdiği.

Daha acısı, bu durumu büyüklerimle tartıştığımda aldığım o meşhur cevap: "İçme! Zaten günah." Peki ya maden suyu? Yıllar içinde fiyatı o kadar arttı ki, bir maden suyu zevkim bile bütçemi zorlar oldu. Buna verdikleri cevap ise daha da manidar: "İçme! Haline şükret." Bu akla göre; içkiden vazgeçtim, maden suyundan vazgeçtim, yarın temel ihtiyaçlarıma zam geldikçe onlardan da mı vazgeçeceğim? Sadece kuru ekmek yiyip şükretmek mi tek kurtuluşumuz?

Döngüyü Kırmak: Kimin Kararı, Kimin Bedeli?

Yazar G. Michael Hopf'un meşhur sözü bugün yaşadığımız bu kısır döngüyü çok iyi özetliyor:

> "Zor zamanlar güçlü insanlar yaratır. Güçlü insanlar iyi zamanlar getirir. Iyi zamanlar zayıf insanlar yaratır. Zayıf insanlar zor zamanlar getirir."[3]

Bizim bugün yaşadığımız tüm bu problemler, aslında geçmişten miras aldığımız birer sonuçtur. Eğer çözümün bir parçası değilseniz, belki de sorunun bir parçasısınızdır. Şunu kendimize dürüstçe sormalıyız: Bugün 70 yaşında olan bir insanın, sonuçlarına asla katlanmayacağı kararları bugün bizim ve çocuklarımız adına alması ne kadar doğru? Günümüzün sorunlarına geçmişin köhne aklıyla cevap vermek yerine, artık gençlere güvenmenin ve onlara daha iyi bir gelecek

hazırlamanın vakti geldi de geçiyor.

Kaynakça:

Çığ, M. İ. (2000). *Sümerlilerde Günlük Yaşam* . İstanbul: Kaynak Yayınları.

Freeman, K. J. (1907). *Schools of Hellas: An Essay on the Practice and Theory of Ancient Greek Education from 600 to 300 B.C.* . London: Macmillan. (Sözün modern derlemesi ve yaygın atfı üzerine).

Hopf, G. M. (2016). *Those Who Remain* . CreateSpace Independent Publishing Platform.

ÜÇÜNCÜ KISIM: GELECEK – ÜTOPYA MI, DİSTOPYA MI?

Geleceğimiz bir ütopya mı, yoksa bir distopya mı olacak? George Orwell'ın **1984** isimli distopik romanı, aslında en büyük korkularımızdan besleniyordu. "Büyük Birader"in her an bizi izleyen gözleri, belki de hepimize geleceğin karanlık bir hapishaneden ibaret olacağı izlenimini verdi.* Öte yandan Elon Musk'ın gelecek tasavvurunda bambaşka bir manzara var: Kimsenin çalışmak zorunda kalmadığı, çalışmanın bir zorunluluk değil, sadece bir tercih olduğu bir dünya...

Eğer bu gelecek size çok uzak veya fantastik geliyorsa, yanılıyorsunuz. Robotlar ve yapay zeka ile çalışan, insan elinin değmediği o meşhur " **Karanlık Fabrikalar** " şu

anda dünyanın birçok yerinde üretim yapıyor.

Bu görsel Google Gemini ile hazırlanmıştır.

Şimdi kendimize dürüstçe şu soruyu soralım: Bu fabrikaların kurulum maliyetleri iyice düştüğünde; bir işveren sizi mi tercih edecek, yoksa acıkmadan, yorulmadan ve sendika hakkı aramadan 24 saat üretim yapabilen robotları mı?

Gerçek şu ki; gelecekte bugün yaptığımız birçok işi robotlara ve yapay zekaya devretmek zorunda kalacağız. Ama bunu bir son olarak değil, yeni ve daha büyük bir dünyanın başlangıcı olarak görmeliyiz. Asıl kritik soru şudur: **Bu yeni dünyada biz ne yapacağız?**

Kafamızı kuma mı gömeceğiz, yoksa bu yeni düzende hakkımız olan yeri mi alacağız? Bu teknolojiyi kim yönetecek? Yeni bir kölelik düzeni mi geliyor, yoksa insanlığın gerçek özgürlüğü mü? Bu teknolojileri anlamadan ve çocuklarımızın da bu dili konuşmasını sağlamadan, o masada nasıl yer bulacağız?

Gelecek; yapay zekayı ve robotları sadece kullananların değil, onlarla birlikte çalışmayı ve onları yönetmeyi bilenlerin olacak.

Bunun için ilk yapmamız gereken; çocuklarımızı sanayi devriminden kalma bir mantıkla "fabrikalara işçi yetiştiren", ezberci ve mutlak itaat için kurgulanan o köhnemiş eğitim sisteminden çekip çıkarmaktır. Çocuklarımız için güzel bir gelecek kurmak hâlâ elimizde. Ama önce, zihinlerdeki o eski dünya düzenini yıkmamız gerekiyor.

Kaynakça:

*Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, George Orwell, Can Yayınları, 29. basım, Aralık, 2010.

DÖRDÜNCÜ KISIM: CENNETİ BU DÜNYADA KURMAK

Atatürk, **“Hiçbir millet yoktur ki ahlak esaslarına dayanmadan ilerleyebilsin”** derken aslında güvenli bir geleceğin tek reçetesini yazıyordu.* Ancak biz bugün ahlakı sadece "yorganın altına" hapsedilmiş bir kavram sanıyoruz. Oysa ahlak; trafikte sabırsızca öne geçmeye çalışmamak, torpil yaptırmamak ve görevini layıkıyla yapmaktır. Trafikte kurallara uymayan, dönel kavşaktaki araca yol vermeyen veya yolun ortasına aracını bırakıp giden her sürücü, aslında sadece bir kuralı değil, bu milletin ilerleme hakkını gasp ediyor.

Peki, bu devasa hukuksuzlukları görmezden gelip sadece alkol denetimine odaklanan sisteme ne demeli? Kırmızı ışıkta geçip ceza almadığını fark eden bir sürücü, o hatayı artık bir "hak" olarak görmeye başlar. Tıpkı bir işe uygun vasfı olmadığı halde, sadece bir partiye aidiyeti veya nüfuzlu bir tanıdığı sayesinde o makama kurulanlar gibi... Bu sadece bir liyakat meselesi değil, en büyük kul hakkıdır.

"Bana İşimi mi Öğretiyorsun?"

Bir yakınımı nefes alamadığı için acile götürdüğümüzde yaşadıklarım, bu toplumsal aşınmanın en acı örneğiydi. Kayıt görevlisi, hayati bir durumu "Yeşil Alan"a göndererek görmezden geldi. Duvardaki aciliyet uyarılarını gösterdiğimde ise aldığım cevap o meşhur kibirle doluydu: *"Bana işimi mi öğretiyorsun?"* Doktorun yanına girdiğimizde ise tam tersi bir şaşkınlıkla karşılaştık: *"Neden bu kadar beklediniz, durumunuz acil!"*

İşte zihnimizdeki prangalar tam da burada başlıyor. Atatürk'ün en sevdiğim sözlerinden biridir: "**Vatanını en çok seven, görevini en iyi yapandır.**" Eğer biz görevimizi layıkıyla yapmazsak, liyakati sokağın diline düşürmezsek kim yapacak?

Dürüstlüğün Bedeli: Enayi miyiz?

90'lı yıllarda bir fabrikada çalışırken, Anadolu'dan gelen bir grup gençten duyduğum *"Aman yavaş çalış, iş bitmesin"* telkini beni derinden sarsmıştı. Ailemden duyduğum *"Dürüst ol, işini düzgün yap"* öğüdü, orada bir engel olarak görülüyordu. Hatta namaz kılmayı bahane ederek işten kaytaranların, akşam mesai kalsın diye iş biriktirdiklerine şahit oldum. Türkiye'de dürüst olmanın ve işini doğru yapmanın bedeli "enayi" yerine konulmak mıdır? Eğer

dürüstlük enayilikse, biz bu vatanı kime emanet edeceğiz?

Gelecek Bizimle Başlar

Geçenlerde kızımı parka götürdüğümde yerler çöp doluydu. Kızıma çöpünü kutuya atmasını söylediğimde, çocuksu bir saflıkla *"Ama baba, herkes yere atıyor"* dedi. Ona verdiğim cevap, aslında kitabımın da temel felsefesidir: *"Bak kızım, doğayı korumak bu dünyada yaşayabilmemizin tek yolu. Onlar yanlış yapsa da biz örnek olalım. Geleceği bizim gibi insanlar inşa edecek."* O gün Işıl, *"Haklısın babacığım"* diyerek çöpünü kutuya attığında, içimde küçük bir umut yeşerdi. Çünkü biz çocuklarımıza doğruyu söyleyip kendimiz yanlışı yaparsak, onlar sadece gördüklerini tekrar ederler.

Gurbetçinin Çelişkisi ve "Çöpçü Ekmek Yesin" Mantığı

Avrupa'da kurallara harfiyen uyan bir vatandaşımız, Türkiye sınırından girince neden tüm kuralları "orada" bırakıyor? Ya da bir arkadaşımı arabamla bırakırken camdan attığı kâğıt bardağa itiraz ettiğimde aldığım o ilginç yanıt: *"Ben atmazsam çöpçüler nasıl ekmek yiyecek?"*

Ben şuna inanırım: **Cenneti bu dünyada kurmalıyız.** "Gavur" diye tabir edilen gelişmiş ülkelerdeki insanlar; trafik kurallarına uyarak, yerlere çöp atmayarak ve birbirlerinin haklarına saygı duyarak cenneti bu dünyada inşa etmeye çalışıyorlar. Bizim de artık uyanma ve çocuklarımıza gerçek anlamda örnek olma zamanımız gelmedi mi?

Kaynakça:

1.Atatürk, M. K. , *Medeni Bilgiler (Milli Ahlak Bölümü)* . (Haz. A. Afetinan), Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara.

YENİ DÜNYANIN EŞİĞİNDE YAPAY ZEKÂ

Geçmişin tozlu raflarından, Sümer tabletlerinden ve kuşakların sancılarından bahsettik. Ancak bugün, insanlık tarihinin belki de en büyük kırılma noktasının eşiğindeyiz: Yapay Zekâ.

Birçokları yapay zekâyı sadece işlerimizi elimizden alacak bir tehdit veya akıllı telefonlarımızdaki bir eğlence aracı olarak görüyor. Oysa yapay zekâ, bizim

"zihinlerdeki prangalarımızı" kırmak için önümüze sunulmuş en büyük fırsatlardan biri. Neden mi? Çünkü yapay zekâ; torpil bilmez, yorulmaz, duygularıyla karar verip liyakati ayaklar altına almaz. O, sadece ona verilen verinin ve mantığın izinden gider.

Bizler bugün Türkiye'de liyakati ve ahlakı tartışırken, dünya yapay zekâ ile eğitimi, üretimi ve adaleti yeniden tasarlıyor. Eğer bizler hâlâ "İçme, günah!" diyen ya da "Benim tanıdığım var, hallederiz" mantığıyla iş yürüten o eski aklın pençesinde kalırsak; yapay zekâ çağında sadece birer "tüketici" ve "izleyici" olmaktan öteye gidemeyiz. Yapay zekâ bize şunu fısıldıyor: *"Bilgi artık her yerde. Önemli olan o bilgiyi hangi ahlakla ve hangi amaçla kullandığındır."* İşte bu noktada, teknolojiyi bir kurtuluş aracı olarak kullanabilmek için, onu yönetecek olan "siyasi ve toplumsal iradeyi" de güncellememiz gerekiyor.

ALTINCI KISIM: SİYASETİN ZAMAN AŞIMI – GELECEĞİ KİMİN AKLIYLA KURACAĞIZ?

Karanlık fabrikalardan, yapay zekadan ve çocuklarımızı bekleyen o teknolojik devrimden bahsettik. Ancak burada karşımıza devasa, beton gibi bir engel çıkıyor: **Siyasetin hantal ve geçmişe takılıp kalmış aklı.**

2026 yılındayız; elimizde yapay zeka gibi devasa bir güç varken, bir devlet hastanesine her gidişimde doktora hasta geçmişimi en baştan anlatmak zorunda kalıyorum.

Verilerin birbirine bağlanamadığı, sistemlerin birbiriyle konuşamadığı bir çağın faturası bizlere çıkıyor. 15 gün sonrasına alınan randevular bizi bunaltırken, bazı uzmanlık dallarında altı ay, hatta bir sene sonrasını beklemek zorunda kalıyoruz. Gelişen teknolojiye rağmen hastane koridorları hâlâ 30 yıl önceki gibi kalabalık, hâlâ o kaosun içindeyiz. Devlet kurumlarımız, elimizde bir tomar imzalı kâğıt olmadan iş yapmamakta ısrarcı. Sorun teknolojimizin olmaması mı, yoksa o teknolojiyi kullanacak "vizyonun" eksikliği mi?

Bugün dünyayı ve ülkemizi yöneten siyasi figürlerin büyük çoğunluğu, hâlâ 20. yüzyılın soğuk savaş kodlarıyla, "sen-ben" kavgasıyla ve liyakati değil sadakati kutsayan bir anlayışla hareket ediyor. Kendi koltuklarını koruma telaşı, bir sonraki neslin geleceğini inşa etme vizyonunun önüne geçmiş durumda. Sormamız gereken asıl soru şudur: **70 yaşındaki bir insanın, sonuçlarını asla görmeyeceği, bedelini bizzat ödemeyeceği kararları bizim ve çocuklarımız adına alması ne kadar etik ?**

Yapay zekânın kapımızda olduğu, robotların üretimi devraldığı bir çağda; biz hâlâ devlet dairelerinde liyakatsiz bir memurun "Bana işimi mi öğretiyorsun?" kibrini çekiyorsak veya bir işe girebilmek için hâlâ bir "dayı" arayışına giriyorsak, orada siyasi irade zamanın ruhunu çoktan kaçırmış demektir.

Eğitimdeki köhnemişliğin, ekonomideki liyakatsizliğin ve sokaktaki ahlak aşınmasının tek bir ortak kaynağı var: Siyasetin, toplumu ileriye taşıyan bir **hizmet aracı** olmaktan çıkıp, belli bir zümrenin konfor alanını koruyan bir **güç aracına** dönüşmesi. Eğer yönetim anlayışımız "gelenekçi bir inat" ile "gelecekçi bir vizyon" arasında sıkışıp kalırsa, biz o Orwellyen 1984 distopyasından asla çıkamayız.

Bir Zihniyet Devriminin Eşiğinde

Dünya tarihi, sadece savaşların ve antlaşmaların değil, aynı zamanda toplumların kendi kaderlerini tayin etme iradelerinin tarihidir. Bugün karşı karşıya olduğumuz krizler; sadece ekonomik göstergelerle veya siyasi çekişmelerle açıklanamayacak kadar derin, yapısal ve her şeyden önemlisi "zihinsel" bir nitelik taşımaktadır.

Gerçek bir kalkınma, sadece binalar dikmek veya sandığa gitmekle değil; adaletin sarsılmaz bir kale haline getirilmesi ve liyakatin en yüce değer kabul edilmesiyle başlar. Bizim ihtiyacımız olan, kutuplaşmanın sığ sularında boğulmak değil, ortak bir gelecek vizyonu etrafında kenetlenmektir. Bu vizyon; geçmişin hatalarıyla dürüstçe yüzleşmeyi, devletin bir "güç alanı" değil "hizmet alanı" olduğunu kabul etmeyi ve bilimin rehberliğini her türlü ideolojinin üzerinde tutmayı gerektirir.

Şimdi, tarihin tozlu sayfalarından bugüne uzanan o büyük "küllerinden doğma" hikâyelerine ve bizim bu hikâyenin neresinde olduğumuza daha yakından bakalım.

YEDİNCİ KISIM: Yeni Bir Zihniyet Devrimi: Kurtarıcıyı Aynada Görmek

Dünyada otoriter liderliğin yükselişe geçtiği ve adalet kavramının anlamını yitirdiği şu günlerde, herkes bir "kurtarıcı" bekliyor. Oysa Atatürk, bize çıkış yolunu onlarca yıl önceden göstermişti: *"Şayet bir gün çaresiz kalırsanız, bir kurtarıcı beklemeyin. Kurtarıcı kendiniz olun."*

Yaşadığımız ekonomik darboğaz ve adalet arayışı bizi bir yol ayrımına zorluyor. Peki, çıkış yolunu bulmak için illa ki en dibi mi görmeliyiz? Tarih bize gösteriyor ki; bugün gıpta ile baktığımız birçok medeniyet, küllerinden doğmak için önce o ağır yıkımı yaşadı.

Nasıl Başardılar?

Japonya: Onur ve Disiplin Japonya, İkinci Dünya Savaşı'ndan atom bombalarıyla yıkılmış, halkı perişan bir halde çıktı. Ancak onlar modernleşmeyi bir "ulusal onur" meselesi haline getirdiler. Meiji Restorasyonu ile feodal güçleri kırıp eğitimi her kesime yaydılar. Onlar için "cahil kalmak, vatana ihanetle" eşdeğerdi. Japonya'da bir iş ters gittiğinde sorumlu kişi suçlu aramaz, istifa eder. Bu, dibi görmenin yarattığı o muazzam "ulusal temizlik" refleksidir.

Almanya: Büyük Yüzleşme ve "Wirtschaftswunder" Almanlar, 1945'teki tam yıkımın ardından sadece çalışarak değil, geçmişleriyle ağır bir şekilde yüzleşerek yükseldiler. Nazi ideolojisine bulaşmış kim varsa kamudan el çektirildi. Asıl büyük dalga ise 1960'larda gençlerin babalarına "Savaşta ne yaptın?" diye sormasıyla başladı. Bu ahlaki temizlik; hukukun üstünlüğünü ve beraberinde dünyayı hayran bırakan "Alman malı" kalitesini

getirdi.

İngiltere: Güven ve Hukukun Üstünlüğü Tarih tekerrürden ibarettir; ders alınmazsa kötü olaylar hep tekrarlar. Portekiz ve İspanya keşiflerle altın bulurken, İngiltere'nin dünyanın en büyük imparatorluğu olmasını sağlayan şey altın değil, güvendi. İngiltere, borçlarını zamanında ödedi ve hukuku kralın bile üstüne koydu. Çünkü güven, ekonominin en büyük yakıtıdır.

Türkiye'nin Yüzleşme Sınavı ve Polonya Modeli

Tanzimat'tan Atatürk aydınlanmasına kadar birçok yenileşme hareketi yaşadık. İttihatçılarla veya FETÖ gibi yapılarla yüzleşmeler gerçekleştirdik; ancak bu süreçler maalesef hiçbir zaman tam anlamıyla hukuk çerçevesinde yürümedi. Her gelen hükümetin kendi kadrosunu kurma telaşı, devleti bir hizmet aracı olmaktan çıkarıp güç savaşına dönüştürdü.

Bu noktada Türkiye için "aydınlanma" reçetesinin en somut örneklerinden biri **Polonya** 'dır. 1989'da komünizmin çöküşünden sonra uyguladıkları "şok terapi" ile nasıl ayağa kalktıklarına bakmalıyız:

Liyakat ve Kurumsal Temizlik: "Bizim adamımız" mantığı terk edildi; Merkez Bankası ve yargı siyasetten tamamen arındırıldı.

Şeffaflık ve Dijitalleşme: Devletin tüm harcamaları halkın denetimine açıldı. Yolsuzluk karşıtı bürolar (CBA), en üst düzey siyasetçiyi bile denetleyebilir hale geldi.

Güven Ortamı: Şeffaflık arttıkça yabancı yatırımcı geldi. Hukukun üstünlüğü bir "tercih" değil, bir "zorunluluk" kabul edildi.

İmkansızlığın İçindeki Vizyon: 1923

Düşünün... Yıl 1923. Elimizde ne var? Okuma yazma bilmeyen milyonlar, sönmüş ocaklar, yabancı sermayenin elinde bir demiryolu ağı ve savaş yorgunu bir halk. Ama o gün bir ses çıkıyor ve "Biz çağdaş uygarlık düzeyine çıkacağız," demiyor; "Biz onun üzerine çıkacağız," diyor.

Bugün bize "ütopya" gibi gelen projeler, o günün imkansızlığında hayata geçirildi. Karnı aç olan millete *Kozmoğrafya* kitabı okutuldu. Çünkü o kurucu irade biliyordu ki; bir milleti sadece ekmek değil, evreni anlama tutkusu doyurur.

Bugünün Siyaseti: Pansuman Tedaviler

Peki ya bugün? Bugünün siyasetine bakın. Bir yanda sadece "eski devlet düzenine dönelim" diyen restorasyoncular, diğer yanda sadece "sosyal yardım miktarını artıralım" diyenler... Kimse çıkıp da "Biz yapay zekayı devletin beyni yapacağız," demiyor. Kimse "Eğitim sistemini, çocuklarımızı 150 yıl öncesinin fabrikalarına işçi yetiştiren o köhne yapıdan tamamen kurtaracağız," demiyor.

Hepsi günü kurtarma derdinde. Hepsi o meşhur sorunun esiri: "Dünyayı sen mi kurtaracaksın?" Evet, Atatürk tam

olarak bunu yaptı. Dünyayı ve bu toprakları, o günün imkansızlıkları içinde tek başına kurtarmaya soyundu. Çünkü o, sonraki nesilleri, yani bizi düşünüyordu.

1923 mü Daha Kötü, Bugün mü?

Kendime şu soruyu soruyorum: 1923'ten daha mı kötü durumdayız? Maddi olarak hayır. Ama zihinsel olarak? Maalesef evet. 1923'te bir ideal vardı; bugün ise bir belirsizlik hakim. Gençlerimiz, ellerindeki devasa teknolojik gücü bir üretim aracına değil, bir "kaçış odasına" dönüştürmüş durumda. Siyasetçiler ise bu potansiyeli görmek yerine, hâlâ 20. yüzyılın kavgalarını veriyor.

Atatürk, "Bana ne sonraki nesillerden, ben koltuğuma bakarım," deseydi; bugün ne Cumhuriyetten bahsedebilirdik ne de özgürce bu eleştirileri yapabilirdik. O, *Geometri* kitabı yazarken bugünün mühendisini düşünüyordu. Peki biz, 50 yıl sonrasının gencine ne bırakıyoruz?

Çıkış Yolu: İş Başa Düştü

Artık birilerinin gelip bizi kurtarmasını beklemeyi bırakmalıyız. Siyasetin bu sığ sularından çıkıp bilimin ve aklın okyanusuna yelken açmalıyız. Yapay zekayı ödev yaptırmak için değil, Türkiye'nin kronik sorunlarını çözmek için kullanacak bir kuşak yetiştirmek zorundayız.

Unutmayın; Cumhuriyet, asıl şimdi bizim ellerimizde bir "kökten değişim" bekliyor. Bizim ihtiyacımız olan şey

yeni bir parti programı değil, yeni bir **zihniyet devrimidir.** Eğer Atatürk pragmatik bir siyasetçi gibi sadece "günü kurtarmayı" seçseydi, bugün ne laik bir Cumhuriyetten ne de senin şu an yapay zekayla bu sofistike tartışmayı yürütebilme özgürlüğünden bahsedebilirdik.

Kaynakça

Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri* . Doğan Kitap. (İngiltere ve kurumsal güven üzerine atıflar için).

Aydemir, Ş. S. (1963). *Tek Adam: Mustafa Kemal (1919-1922)* . Remzi Kitabevi. (Cumhuriyetin kuruluş ideali ve zorlukları için).

Balcerowicz, L. (1995). *Socialism, Capitalism, Transformation* . Central European University Press. (Polonya'daki ekonomik dönüşüm ve şok terapi için).

Ertürk, İ. (2021). *Japon Modernleşmesi ve Meiji Restorasyonu* . Doğu Kitabevi. (Japonya örneği için).

Judt, T. (2005). *Postwar: A History of Europe Since 1945* . Penguin Books. (Almanya'nın yüzleşme süreci ve Avrupa'nın yeniden inşası için).

Atatürk, M. K. (1937). *Geometri* . Türk Dil Kurumu Yayınları.

SEKİZİNCİ KISIM :Hak Arama Özgürlüğü ve Eğitimde Şeffaflık

> yüzyıldayız; devletin şeffaf, hesap verebilir ve vatandaş odaklı olması gereken bir çağda yaşıyoruz. Ancak sormadan edemiyorum: Anayasa'da açıkça belirtilen haklarımızı gündelik hayatta ne kadar kullanabiliyoruz?

Devletin dili yazıdır. Bir sorununuz ya da bir talebiniz varsa, bunu yetkili makamlara dilekçe yoluyla bildirirsiniz. Bu, sadece bir usul değil, anayasal bir haktır. T.C.

Anayasası'nın 74. maddesi bu hakkı şöyle tanımlar:

"Madde 74: Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar; kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir."

Bir Dilekçenin Reddi: Hukuk Devleti mi, Şahıs İradesi mi?

Geçtiğimiz günlerde devletin bir eğitim kurumuna, anayasal hakkımı kullanarak başvuruda bulundum. Ancak kurumun başındaki şahıs, yasaları hiçe sayarak dilekçemi kabul etmeyi ısrarla reddetti. Oysaki bir kamu görevlisinin yapması gereken; dilekçeyi teslim alıp işleme koymak, eğer konu kendi birimiyle ilgili değilse ilgili kuruma yönlendirmektir. Dilekçeyi reddetmek, vatandaşın devletle olan bağını koparmak ve hukuk düzenini yok saymaktır.

Unutulmamalıdır ki, bu durum sadece bir "idari hata" değil, aynı zamanda Türk Ceza Kanunu kapsamında bir suçtur:

Türk Ceza Kanunu Madde 121: Kişinin belli bir hakkı kullanmak için yetkili kamu makamlarına verdiği dilekçenin hukukî bir neden olmaksızın kabul edilmemesi halinde, fail hakkında altı aya kadar hapis cezasına hükmolunur.

Millî Eğitim ve Güncellenme Talebi

Eğitim, sadece dört duvar arasında verilen bir hizmet değil, anayasal bir güvencedir:

"Madde 42: Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz... Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır."

Eğer eğitim ve öğretim çağımızın ihtiyaçlarını karşılamıyorsa, bu sistemi güncellemek devletin asli görevidir. Ancak bu güncellenmeyi talep etmek, eksiklikleri dile getirmek ve daha iyisini istemek de biz vatandaşların görevidir. Dilekçe hakkının engellendiği bir yerde, ne eğitimde çağdaşlaşmadan ne de denetimden bahsedilebilir. Bizler hakkımızı aramadıkça, bu sistemin hantal çarkları sadece statükoyu korumaya devam edecektir.

Kaynakça ve Mevzuat Referansları

T.C. Anayasası. (1982). *Madde 42 (Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi)* ve *Madde 74 (Dilekçe, Bilgi Edinme ve Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı)* .

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu. (2004). *Madde 121 (Dilekçe Hakkının Kullanılmasının Engellenmesi)* .

3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun. (1984). *Resmî Gazete* . (Dilekçenin incelenmesi ve cevaplanma usulleri üzerine yasal çerçeve).

4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu. (2003). *Resmî Gazete* . (Demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olarak bilgi edinme süreçleri).

OECD. (2019). *Trust in Government* . (Kamu kurumlarına duyulan güven ve şeffaflık üzerine raporlar).

DOKUZUNCU KISIM : Eğitimin Kalbi

Öğretmenlik Ruhu ve Denetim Mekanizması

Sınıfta ders yapılırken hevesli bir öğrenci parmağını kaldırır ve konu hakkında (belki de merakından dolayı önceden araştırıp) bildiklerini söyler. Öğretmenin cevabı ise soğuk ve keskindir: “Otur, henüz oraya gelmedik!”

Bu sahne size tanıdık geldi mi? Benim kızımın başına geldi. Kızım bana başından geçen bu olayı anlattığında aklıma şu yakıcı soru geldi: “Herkes öğretmenlik yapabilir mi?” Başına böyle bir otoriter aşağılama gelen bir öğrenci, bir daha neden parmak kaldırsın, neden merak etsin ki?

Bir "Memurluk" Olarak Öğretmenlik mi, Bir Rehberlik mi?

Öğretmenlerimiz başımızın tacıdır; her birinin 30 veya daha fazla öğrenciyle, kısıtlı imkânlarla ilgilenmeye çalışması sistemin hantallığından kaynaklanan büyük bir sorundur. Ancak bu yoğunluk, pedagojik nezaketin terk edilmesi için bir bahane olamaz. Bir öğretmenin sadece bilgi aktaran bir "veri bankası" değil; aynı zamanda hoşgörülü, sabırlı, açık fikirli, sevecen, anlayışlı, cesaretlendirici ve destekleyici bir rehber olması gerekmez mi?

Eğer bir rehberlik öğretmeni, okulun en büyük kanayan yarası olan "akran zorbalığını" kayıt altına almıyorsa ya

da “ben karışmayayım da başım ağrımasın” diyorsa, o okulda eğitimden değil, sadece bir "idari süreçten" bahsedebiliriz. Sistemin başarısızlığı, bazen de vicdanın ve sorumluluğun bittiği yerde başlar.

Çözüm Önerisi: Öğretmen Değerlendirme Sistemi

Öğrencileri sadece sınav sonuçlarıyla, öğretmenleri ise sadece kıdemleriyle değerlendiren mevcut yapı, niteliği ölçmekte yetersiz kalmaktadır. Eğitimin niteliğini artırmak için "360 Derece Değerlendirme Modeli" şarttır:

Öğrenci Geri Bildirimi (Anonim): Öğrenciler, öğretmenin derse olan tutumunu, iletişim becerisini ve adalet duygusunu (belli bir yaş grubundan itibaren) isimsiz anketlerle değerlendirmelidir.

Pedagojik ve Psikolojik Yeterlilik Testleri: Öğretmenlerin sadece branş bilgileri değil, kriz yönetimi, çocuk psikolojisi ve iletişim becerileri düzenli aralıklarla ölçülmelidir.

Akran Gözlemi: Öğretmenlerin birbirlerinin derslerine girerek yapıcı geri bildirimlerde bulunduğu, rekabetten uzak bir mesleki gelişim ortamı kurulmalıdır.

Veli ve Rehberlik Koordinasyonu: Rehberlik servisinin "sorun çözme" performansı, veli

memnuniyeti ve vaka takibi üzerinden denetlenmelidir.

Sonuç

Bir konuyu ne kadar tekrar edersek edelim, eğer o bilgiyi veren el "şevkatten" ve "meraktan" yoksunsa, ortaya çıkan sonuç sadece ezberli bir cehalettir. Millî eğitim sisteminin hantallığını ancak; sınıfa girdiğinde "henüz oraya gelmedik" diyen değil, "ne güzel bir soru, hadi bunu birlikte keşfedelim" diyen öğretmenlerle aşabiliriz.

Kaynakça ve Referanslar:

Platon. *Devlet (Politeia).* (Öğretmenin ruh terbiyesindeki rolü üzerine).

Freire, P. (1970). *Ezilenlerin Pedagojisi.* (Otoriter eğitim ve diyalog temelli eğitim farkı üzerine).

Hattie, J. (2008). *Visible Learning.* (Öğretmen-öğrenci ilişkisinin akademik başarı üzerindeki etkisi üzerine yapılan meta-analiz).

ONUNCU KISIM: "ZORBAYI KAZANMAK" MI, MAĞDURU KAYBETMEK MI?

Eğitim sistemimizdeki en köklü yanlışlardan biri, zorbalık yapan çocuğu "okula kazandırmak" adına mağduru görmezden gelmektir. Elbette her çocuk kazanılmalıdır; ancak bu süreç, mağdurun psikolojik çöküşü ve adalete olan güveninin kaybı pahasına yürütülmemelidir. Suçun somut bir yaptırımı olmadığı, zorbaya "rehberlik" adı altında müsamaha gösterildiği bir düzende; mağdur çocuk dünyayı güvensiz, adaleti ise ulaşılamaz bir kavram olarak kodlar. Bu durum, yetişkinlikte derin bir özgüvensizliğe ve en tehlikelisi de **"gücü olanın haklı olduğu"** inancına yol açar.

PISA Verileri: Eğitimin Görünmeyen

Engeli

PISA (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı) verileri, Türkiye'deki tablonun vahametini istatistiksel olarak kanıtlıyor. PISA 2018 sonuçlarına göre, Türkiye'deki öğrencilerin yaklaşık **%24'ü** ayda en az birkaç kez akran zorbalığına (fiziksel, sözel veya sosyal) maruz kaldığını belirtiyor.

Bu oran, %23 olan OECD ortalamasının üzerindedir. Ancak asıl çarpıcı olan, zorbalık ile akademik performans arasındaki negatif korelasyondur.

PISA bulguları, zorbalığa maruz kalan öğrencilerin matematik ve fen okuryazarlığı puanlarının, huzurlu bir ortamda eğitim alan akranlarına göre ciddi oranda düşük olduğunu gösteriyor. Yani zorbalık sadece bir huzur meselesi değil, doğrudan bir **akademik başarısızlık ve eğitim kalitesi sorunudur.**

Psikolojik Güvenlik: Öğrenmenin Ön Koşulu

Eğitim biliminde son yıllarda öne çıkan **"Psikolojik Güvenlik"** (Psychological Safety) kavramı, bir öğrencinin hata yapmaktan korkmadığı, dışlanma endişesi taşımadığı ve kendini güvende hissettiği ortamı tanımlar. Zorbalığın hüküm sürdüğü bir sınıfta psikolojik güvenlikten söz edilemez. Beyin, kendini "tehdit altında" hissettiği an (amigdala devrededir), öğrenme ve rasyonel

düşünme merkezi olan prefrontal korteksi devre dışı bırakır. Dolayısıyla, zorbalığı çözmediğiniz sürece dünyanın en iyi müfredatını da getirseniz, o çocuk "hayatta kalma" modunda olduğu için öğrenemez.

Gelişmiş Ülkeler Bu Düğümü Nasıl Çözüyor?

Dünyada zorbalıkla mücadelede rüştünü ispatlamış üç temel model, bize çıkış yolunu gösteriyor:

Finlandiya (KiVa Modeli): KiVa, zorbaya veya kurbana değil, "izleyiciye" odaklanır. Zorbalık bir güç gösterisidir ve bu gösteri alkış almazsa biter.

Norveç (Olweus Programı): Tüm okul çapında "sıfır tolerans" politikasıdır. Teneffüslerde denetim en üst seviyededir ve kurallar tavizsiz uygulanır.

Onarıcı Adalet (Restorative Justice): Zorba ile mağdur güvenli bir ortamda yüzleştirilir. Zorba, yaptığı eylemin duygusal yıkımını bizzat dinler ve sorumluluk alarak zararı telafi etmeye çalışır.

Yetişkinlikteki Yansıma: Sınıftan Sokağa

Bugün trafikte üzerinize araba sürüp özür dilemek yerine küfreden şoför, iş yerinde mobbing uygulayan yönetici

veya devlet dairesinde vatandaşı azarlayan memur; aslında çocukluğunda zorbalığı bir "başarı yolu" olarak gören ya da zorbalığa uğrayıp adaleti bulamamış o çocuktur. Akran zorbalığı, geleceğin yozlaşmış toplumunun ilk provasıdır.

Ne Yapmalıyız?

Şeffaf Raporlama: Okullar vakaları gizlememeli, her olay dijital bir sistemle merkezi olarak raporlanmalıdır.

Mağdur Odaklı Koruma: İlk öncelik zorbayı "incitmemek" değil, mağdura psikolojik güvenlik sağlamak olmalıdır.

Sosyo-Duygusal Öğrenme: Müfredata "empati, sınırlar ve kişisel haklar" dersleri eklenmelidir.

Bütünsel Sorumluluk: Zorbalık yapanın ailesi de hukuki ve maddi olarak sürece dahil edilmelidir.

Kaynakça

OECD (2019). *PISA 2018 Results (Volume III): What School Life Means for Students' Lives* .

Edmondson, A. C. (2018). *The Fearless Organization: Creating*

Psychological Safety in the Workplace for Learning, Innovation, and Growth . (Psikolojik Güvenlik temeli için).

Olweus, D. (1993). *Bullying at School: What We Know and What We Can Do* .

Salmivalli, C. (2010). *Bullying and the Peer Group: A Review* .

Zehr, H. (2002). *The Little Book of Restorative Justice* .

ON BİRİNCİ KISIM: EZBERİN GÖLGESİNDE BİR GELECEK

Ezberci Eğitim Sistemi Nedir?

Ezberci eğitim sistemi; bilginin anlamlandırılmadan, sorgulanmadan ve çoğu zaman gerçek hayatla ilişkilendirilmeden öğrenciye aktarılmasını esas alan yaklaşımdır. Bu sistemde başarı ölçütü genellikle şudur: *"Söyleneni ne kadar doğru ve eksiksiz tekrar edebiliyor?"*

Bu model, öğretmeni merkeze alır; öğrenci ise sadece pasif bir alıcıdır. Sınavlar hatırlama ve tekrar odaklıdır; "Neden?" sorusu çoğu zaman ikinci planda kalır. Oysa 21. yüzyıl, bilgiye erişimin çok kolay ama doğru bilgiyi ayırt etmenin zor olduğu bir çağdır. Bugün iş dünyası ve toplum artık şunları beklemektedir:

Eleştirel düşünme ve problem çözme

Yaratıcılık ve inovasyon

İletişim ve iş birliği

Dijital okuryazarlık

Öğrenmeyi öğrenme

Bunların hiçbiri saf ezberle gelişmez. Elbette ezber tamamen gereksiz değildir; dilde kelime bilgisi veya matematikte çarpım tablosu gibi temel yapı taşları için bir "araç" olabilir. Ancak ezber, eğitimin "amacı" haline geldiğinde; sorgulayan birey değil, sadece itaat eden ve sınavdan sonra bildiklerini hızla unutan bir nesil yetişir.

Küresel Bir Bakış: Türkiye vs. Gelişmiş Ülkeler

Modern dünyada eğitim sistemleri, bilgiyi depolayan değil, bilgiyi kullanan insanı yetiştirmeye odaklanır. Aşağıdaki tablo, ezberci sistem ile beceri odaklı (Finlandiya, Singapur, Estonya gibi) sistemlerin temel farklarını ortaya koymaktadır:

Ezberci Sistem (Mevcut Gelişmiş Ülkeler)

Ezberci Sistem (Mevcut Gelişmiş Ülkeler)

Öğrenci Bilgi Arıtıcı

Öğrenci Bilgi Arıtıcı

Bilginin Kaynağı	[illegible]	[illegible] deneyim
Başarı Ölçütü	Çoktan seçmeli sınav puanı	[illegible] problem çözme
Hata Algısı	[illegible] başarısızlık	Öğrenme sürecinin bir parçası
Geleceğe Hazırlık	[illegible]	[illegible] odaklı

Özlemimiz: "İş İçinde, İş İle, İş İçin Eğitim" ve Köy Enstitüleri

Aslında Türkiye, bu ezberci çıkmazın reçetesini yıllar önce kendi topraklarında yazmıştı. Köy Enstitüleri, bugün dünyanın hayranlıkla baktığı modern eğitim modellerinin (Problem-Based Learning) elli yıl önceden hayata geçirilmiş haliydi.

İsmail Hakkı Tonguç ’un felsefesi olan **"İş içinde, iş ile, iş için eğitim"** ilkesi, ezberin tam zıttıydı. Bir öğrenci orada sadece botaniği kitaptan okumazdı; toprağı sürerken bitkiyi tanırdı. Matematiği sadece tahtada görmezdi; bir okul binasının inşaatında kirişin açısını hesaplarken öğrenirdi. Köy Enstitüleri zihinlerdeki prangaları kırmak için kurulmuştu; çünkü orada öğrenciye "cevaplar" değil, "soru sorma ve çözüm üretme" yetisi kazandırılıyordu.

Bugün yaşadığımız toplumsal aşınmanın ve "liyakat" krizinin temelinde, eğitimi üretimden ve karakter inşasından koparıp sadece bir diploma yarışına indirgememiz yatmaktadır. Eğer 21. yüzyılın çağdaş Türk

insanını yetiştirmek istiyorsan, Köy Enstitüleri'nin o dinamik ruhunu yapay zeka çağının imkanlarıyla yeniden harmanlamak zorundayız.

Kaynakça:

Tonguç, İ. H. (1947). *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy* . İstanbul: Remzi Kitabevi.

OECD (2023). *PISA 2022 Results: Factsheets - Turkey* .

Sayar, K. (2016). *Yavaşla: Bu Dünyada Bir Misafirsin* . (Eğitimde hız ve derinlik üzerine referans olarak).

ON İKİNCİ KISIM: FABRİKA AYARLARINDAN GELECEĞİN OKULUNA

Dünyamız büyük bir hızla değişiyor. Artık bilgi bize bir telefon ekranı kadar yakın. Yıl 2026... Aslında hepimiz içten içe bir şeylerin geri dönülemez şekilde farklılaştığının farkındayız. Yapay zekâ ve robot teknolojileri, önümüzdeki 10-15 yıl içinde insan iş gücüne olan ihtiyacı kökten değiştirecek.*

Peki, biz bu gerçeğe hazır mıyız? Birileri çıkıp "Bunlar Türkiye'ye gelene kadar yüzyıl geçer" diyebilir. Ancak gerçek şu: Bir avukatın haftalarca incelediği dosyaları yapay zekâ saniyeler içinde analiz ediyor. Sanayi 4.0 ile

fabrikalar artık insan eli değmeden, hatasız çalışıyor; robotlar acıkmıyor, yorulmuyor, susamıyor. Bu teknoloji ucuzladığında, sizce işverenler kimi tercih edecek?

İşte asıl mesele burada başlıyor: Biz çocuklarımızı bu geleceğe nasıl hazırlayacağız? Mevcut eğitim sistemimizle bu imkânsız. Çünkü bugünkü sistem, 19. yüzyılda fabrikalara itaatkâr işçi yetiştirmek için kurgulandı.

Sanayiden Dijital Devrime: Nereden Nereye?

İşin Temel Özellik	Dönemin Rolü
Bedeniyle ve makineler.	18. Yüzyıl
Operatörlük.	1.0
Bilgisayar sistemi içiliği.	20. Yüzyıl
Başları	2.0
Bilgisayar ve ilk dijitalmalar.	70. Yıl
Gözlemlerler.	3.0
Çapaylarla ve Karanlık fabrikalar.	4.0

Ben 90'lı yıllarda işe başladığımda makineler manueldi, el işi çok fazlaydı. Zamanla her yeni makineyle bir arkadaşımızın işi azaldı. Eskiden ayakkabı tamircileri, dilekçeciler vardı; bugün yoklar. Yakında avukat, doktor, muhasebeci veya öğretmen olmanın tanımı da tamamen değişecek. Çocuklarımızın "fabrikada çalışmak" gibi bir seçeneği bile olmayacak.

Peki, Ne Yapmalıyız?

Öncelikle şu "dört duvar arasında 6 saat ezber" anlayışından kurtulmalıyız. Akıllı tahta asmakla devrim yaptığını sanan sığ vizyonu terk etmeliyiz.

Öğretmen ve Yapay Zekâ: Bir öğretmenin 30 öğrenciye aynı anda aynı şeyi öğretmeye çalışması verimsizdir. Her öğrenci, yapay zekâ asistanıyla kendi hızında öğrenmeli; öğretmen ise bir "koç" ve "rehber" olmalıdır.

Görerek ve Yaparak Öğrenme: Müfredata bilim, uzay ve teknoloji dersleri sadece teorik değil, deneyle girmelidir. Çocuk sadece okumamalı; bizzat teleskopla gökyüzüne bakmalı, atölyede bir robotun eklemini monte etmelidir.

Eleştirel Düşünce: Hesap makinesiyle yarışan çocuklar değil; bilgiyi doğru kaynaktan süzmeyi bilen, sorgulayan bireyler yetiştirmeliyiz.

Atatürk Yaşasaydı Ne Yapardı?

Atatürk, Cumhuriyet'i kurarken sadece cephede savaşmadı; aydınlanma filozoflarını okudu, *Geometri* kitabını bizzat yazdı. Ülke yıkılmış, millet açken Ordinaryüs Profesör Ali Yar'a *Kozmografya* kitabını yazdırdı.2 Çevresindekiler "Paşam millet aç, ne

astronomisi?" derken, o biliyordu ki bağımsızlık sadece topla tüfekle değil; laboratuvarda ve gökyüzünde kazanılır.

Atatürk bugün yaşasaydı, yapay zekâya karşı nasıl bir tavır alırdı? Onu bir tehdit olarak görüp yasaklar mıydı? Yoksa devlet yönetiminin ve eğitimin merkezine mi koyardı? Cevap açık: *Kozmografya* 'yı yazdıran vizyon, bugün Türkiye'yi yapay zekânın öncüsü yapardı. Günümüzün yöneticileri ve Milli Eğitim Bakanlığı yetkilileri, o günün imkânsızlıklarıyla yazılan *Kozmografya* 'yı okumalılar. Belki o zaman, "Yıl 2026" derken neden yerimizde saydığımızı ve vizyonsuzluğun bu millete maliyetini anlayabilirler.

Kaynakça:

Schwab, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution* . World Economic Forum.

Yar, A. (1933). *Kozmografya* . İstanbul: Devlet Matbaası (Atatürk'ün direktifleriyle hazırlanan astronomi ders kitabı).

Brynjolfsson, E. & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age* . W. W. Norton & Company.

ON ÜÇÜNCÜ KISIM: YENİ NESİL AYDINLANMA – İDEAL EĞİTİM MODELİ

Eski sistem bize "ne düşüneceğimizi" ve "neyi ezberleyeceğimizi" öğretiyordu. Bizim kurguladığımız yeni

model ise "nasıl düşüneceğimizi" ve "bilgiyi nasıl üreteceğimizi" odağa alıyor. Bu modelde okul, dört duvarı olan bir hapishane değil; laboratuvarın, gökyüzünün ve hayatın bizzat kendisidir.

1. İlkokuldan Üniversiteye Müfredat Tasarımı

Her kademede ahlak ve etik, bir dersin ötesinde tüm süreçlerin ruhu olarak kalmaya devam edecek.

Kademe	Ahlak Noktaları ve Dersler
İlkokul	**Doğa, Ahlak ve Temel Yazılım:** Algoritmik düşünme (oyunla) Astronomi (gözlemle), Değerler Eğitimi (uygulamalı ahlak), Doğa Tarım.
Ortaokul	**Robotik ve Sorgulama:** Robotik Kodlama , Bilim Tarihi (Eleşti Düşünce), Uzay Bilimleri, Yapay Zeka Etiği, Girişimcilik.
Lise	**Uzmanlaşma ve Üretim:** İleri Yapay Zeka Uygulamaları, Astro Siyaset Felsefesi (Adalet ve Liyakat), İleri Robotik Sistemler, Ve .
Üniversite	**İleri Seviye Toplumsal Fayda:** Uzay Madenciliği, Biyoteknoloji, Y Yönetimi, Etik Liderlik, Disiplinlerarası Proje Geliştirme.

2. İdeal Bir Öğrencinin Günü

Bu sistemde çocuk "yarış atı" değildir; bir kâşiftir. İşte bir öğrencinin örnek günü:

09:00 - 10:30 | Uygulamalı Ahlak ve Doğa İle Güne Başlangıç

Güne kapalı sınıflarda değil, okulun bahçesinde veya doğada başlanır. Çocuklar o günkü görevlerini paylaşır. "Hak yemek nedir, dürüstlük neden önemlidir?" gibi konular, kitaplardan değil; parktaki çöplerin temizlenmesi veya bir canlının bakımı gibi pratik örneklerle işlenir.

| YZ Destekli Kişiselleştirilmiş Öğrenme

Her öğrenci kendi ekranının başına geçer. Yapay zeka, öğrencinin hızını ve eksiklerini bilir. Biri matematik problemini 5 dakikada çözerken, diğeri 15 dakikada anlıyorsa YZ müfredatı buna göre esnetir. Öğretmen ise sıraların arasında gezer, sadece "bilgi" değil, "ilgi" verir. 30 kişinin aynı hızda gitme zorunluluğu artık tarihtir.

| **Atölye ve Gözlem Saati (Laboratuvar ve Uzay)**

Bu saatte "Kozmoğrafya" ruhu canlanır. Öğrenciler robotik atölyesinde bir kolun nasıl hareket ettiğini kodlar veya teleskopla güneş lekelerini inceler. "Bilim ve Teknoloji" sadece tahtadaki bir yazı değil, parmak uçlarındaki bir deneyimdir.

Görseller Google Gemini ile üretilmiştir. Temsilidir.

15:45 - 17:00 | Eleştirel Tartışma ve Proje Geliştirme

Günün son dersinde çocuklar bir araya gelir. "Yapay zeka adaleti sağlar mı?" gibi felsefi bir soruyu tartışırlar. Burada amaç ezber değil; fikir üretmek ve başkasının fikrine saygı duymaktır. Okuldan çıkan çocuk, eve ödev yüküyle değil, "yarın ne keşfedeceğim?" heyecanıyla döner.

ORTAOKUL: SORGULAMA VE TASARIM (11 - 14 Yaş)

Bu evre, çocuğun "Neden?" diye sormaya başladığı, soyut kavramlarla tanıştığı dönemdir. Fabrika tipi eğitimdeki "itaat" yerini "analitik sorgulama"ya bırakır.

08:30 - 10:00 | Etik ve Sosyal Adalet Atölyesi: Güne trafikteki hak gasplarından, hastanedeki liyakat sorunlarından yola çıkarak başlanır. Öğrenciler "Toplumda adalet nasıl sağlanır?" sorusunu tartışır. Daha önce anlattığım nakliyeci veya usta vakaları, sınıfta birer "vaka analizi" olarak işlenir. Ahlak, burada artık bir "vicdan muhasebesi" olarak içselleştirilir.

10:15 - 12:00 | Uygulamalı Robotik ve Yazılım: Çocuklar sadece bilgisayar kullanmaz; bir sorunu çözecek algoritmayı geliştirirler. Örneğin; "Yaşlılara yardım edecek bir robot kol nasıl programlanır?" üzerine çalışırlar. Bilim ve teknoloji, birer araç olarak burada hayat bulur.

13:00 - 14:30 | Astronomi ve Kozmoğrafya Gözlemi: Gündüz vakti güneş gözlemi veya gezegen simülasyonları yapılır. Atatürk'ün yazdırdığı Kozmoğrafya kitabındaki evren bilinci, modern teleskoplarla öğrencilerin gözlerinin önüne serilir.

14:45 - 16:00 | Eleştirel Medya Okuryazarlığı: İnternetteki bilgi kirliliğini ayırt etmeyi öğrenirler. "Hangi bilgi doğru kaynaktan geliyor?" sorusuyla yapay zekayı bir araştırma asistanı olarak kullanma pratiği yaparlar.

LİSE: UZMANLAŞMA VE ÜRETİM (15 - 18 Yaş)

Lise artık bir "meslek öncesi hazırlık" değil, bir "yetenek olgunlaştırma" merkezidir. Burada genç, topluma nasıl fayda sağlayacağını bizzat deneyimler.

09:00 - 11:00 | Yapay Zeka ve Veri Bilimi Akademisi: Öğrenciler kendi yapay zeka modellerini eğitirler. Fabrikalarda gördüğün o otomasyon sistemlerinin beynini burada kurgularlar. Sanayi 4.0'ın bir parçası olmayı değil, onu yönetmeyi öğrenirler.

11:15 - 13:00 | Felsefe, Siyaset ve Hukuk: Gerçek ahlakın ve liyakatin yasal zeminini tartışırlar. "70 yaşındaki bir yöneticinin kararları neden gençleri bağlamalı?" gibi soruların hukuki ve felsefi kökenlerine inerler. Amaç; hak aramayı bilen bilinçli vatandaşlar yetiştirmektir.

14:00 - 16:30 | Proje ve Laboratuvar Çalışması (Ar-Ge): Öğrenci bir "uzay madenciliği" projesi veya " temiz enerji " çözümü üzerinde çalışabilir. Okulun atölyeleri birer start-up (yeni girişim) ofisi gibidir. Bilgi, sadece sınavda işaretlemek için değil, bir ürün üretmek için kullanılır.

16:45 - 18:00 | Mentorluk ve Toplumsal Fayda: Lise öğrencileri, ilkokuldaki kardeşlerine mentorluk yapar, onlara parkta çöp toplamaktan

robot kodlamaya kadar rehberlik ederler. Liderlik ve sorumluluk burada pekişir.

ON DÖRDÜNCÜ KISIM: LAİKLİK – AKLIN VE VİCDANIN ÖZGÜRLÜK ALANI

Kitabın başından beri "zihinlerdeki prangalar"dan ve "liyakat aşınmasından" bahsediyoruz. İşte bu prangaları kıran en güçlü anahtar laikliktir. Ancak bizde laiklik, yıllarca yanlış anlaşıldı veya kasten yanlış anlatıldı. Kimine göre dinsizlik, kimine göre sadece kıyafet meselesiydi. Oysa laiklik, bir toplumun "akıl tutulmasından" kurtulma mücadelesidir.

Atatürk'ün Gözüyle Laiklik: Bir Hayatta Kalma Meselesi

Atatürk için laiklik, din ile devlet işlerini ayırmaktan çok daha fazlasıydı. O, laikliği "**Adam olmaktır!**" diye tanımlayacak kadar derin bir zemine oturtmuştu.[4] Atatürk biliyordu ki; eğer bir devletin yasaları ve eğitim sistemi "değişmez dogmalara " dayanırsa, o devlet değişen dünyanın hızına yetişemez.

Atatürk'ün laiklik uygulaması, bireyin vicdanını özgür bırakırken, aklı devlet yönetiminin tek rehberi yapmıştır. 1937 yılında bizzat yazdığı *Geometri* kitabı ve eğitimde okutulmasını sağladığı *Kozmografya* kaynakları,

gökyüzünü dogmalarla değil, teleskoplarla ve matematikle anlama iradesinin birer simgesidir.[5]

Dünyadan Örnekler: Laiklik Modelleri

Dünya bu kavramı farklı sosyal ve tarihi dokularla tecrübe etmiştir:

Fransız Modeli (Laïcité): Din ve devletin keskin bir şekilde ayrılması, kamusal alanın dini sembollerden tamamen arındırılması esasına dayanır.[6]

Amerikan Modeli: Devletin hiçbir dini kurumu resmen tanımaması ama dinin toplumsal hayatta, devlet müdahalesi olmaksızın özgürce var olmasıdır.

Anglo-Sakson Modeli: Geleneklerle dinin kültürel olarak iç içe geçtiği ancak hukuki kararların tamamen rasyonel ve laik yasalarla verildiği yapıdır.

Türkiye'deki Kırılma: Eğitimde Laiklik Eleştirisi

Bugün Türkiye'de laiklik, sadece kâğıt üzerinde kalma tehlikesiyle karşı karşıya. Özellikle son yıllarda eğitim sistemimize "manevi danışman" adı altında yetkinliği

tartışmalı kişilerin girmesi ve ÇEDES (Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum) gibi projelerle bilim yuvası olması gereken okulların karakterinin değiştirilmesi, çocuklarımızın geleceğine vurulan modern bir prangadır.[7]

Eğer biyoloji dersinde evrimi, fizik dersinde kuantumu, lisede yapay zekayı değil de sadece dogmatik kalıpları öğretirsek; gelişmiş toplumların ulaştığı şeffaflık ve liyakat seviyesini yakalamamız imkânsız hale gelir. Kamusal alanda bir memurun liyakatiyle değil de mensup olduğu dini yapıyla yükselmesi, toplumsal güveni kökünden sarsan bir başka yozlaşmadır.

Laiklik Olmadan Yapay Zekâ Olur mu?

Şimdi kendimize soralım: Sorgulamanın sınırlandırıldığı, aklın dogmalara hapsedildiği bir eğitim sisteminden, dünyayı yönetecek bir yazılımcı çıkar mı? Yapay zekâ, veriye, deneye ve rasyonaliteye dayanır. Laiklikten uzaklaşan bir toplum, teknolojiyi üreten değil, onun sadece kurbanı olan bir "yeni kölelik düzenine" hapsolur.

İşte bu yüzden, hayalini kurduğumuz o "İdeal Okul Günü"nün temeli laikliktir. Çünkü laiklik; çocuğun "Neden?" diye sorma hakkının teminatıdır.

Kaynakça:

Tonguç, İ. H. (1947). *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy* . İstanbul: Remzi Kitabevi.

OECD (2023). *PISA 2022 Results: Factsheets - Turkey* .

Sayar, K. (2016). *Yavaşla: Bu Dünyada Bir Misafirsin* . (Eğitimde derinlik üzerine).

Atatürk, M. K. (1924). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri* . (Laiklik ve çağdaşlaşma üzerine konuşmalar).

Atatürk, M. K. (1937). *Geometri* . Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kışlalı, A. T. (1994). *Siyaset Bilimi* . Ankara: İmge Kitabevi. (Laiklik modelleri üzerine).

Eğitim-İş (2023). *Eğitimde Cemaatleşme ve ÇEDES Projesi Raporu* .

Çorlu: Bir Kasabanın Kaybı ve

"Geç Kalınmış" Planlama

1. 80'lerin Naif Hafızası: Bağ Bozumu ve Komşuluk

80'li yıllarda Çorlu, sadece bir harita noktası değil; içinde üzüm bağlarının olduğu, toprağın kokusunun sabah rüzgârıyla evlerin içine dolduğu sevimli bir Trakya kasabasıydı. İnsanların birbirine sadece "komşu" değil, "can" olduğu o günlerde; mahalle kültürü nezaketle, tatlı dille ve güvenle örülmüştü. Hayvancılık ve tarım, kasabanın hem rızkı hem de karakteriydi. Kimse o günlerde, bu uçsuz bucaksız sarı ayçiçeği tarlalarının bir gün gri betonlarla boğulacağını tahmin edemezdi.

2. 90'ların Sanayi İstilası: Ruhun Kaybı

90'lı yılların başıyla beraber, "kalkınma" adı altında plansız bir fabrikalaşma dalgası bölgeyi vurdu. Üzüm bağlarının yerini fabrika bacaları, tarla yollarının yerini ise ağır tonajlı kamyonlar aldı. Bu değişim sadece doğayı ve Ergene'yi kirletmekle kalmadı; kasabanın o sıcacık ruhunu da alıp götürdü.

> **Kültürel Çatışma:** Yoğun ve kontrolsüz göçle beraber, Trakya'nın seküler ve modern dokusuna, Anadolu'nun kendi içinde sorgulanmamış ahlâki kalıpları dayatılmaya başlandı.

Yabancılaşma: İnsanlar birbirine yabancılaştı; o eski "tatlı dilli" mahalle kültürü, yerini sanayi toplumunun o hırslı, gergin ve beton kokulu tavrına bıraktı. Bugün bu yabancılaşmayı, siyasi kutuplaşma olarak görmekteyiz.

3. Bilimden ve Liyakatten Uzak Kararlar Silsilesi

Bugün gündemde olan "fabrikaların Anadolu'ya taşınması" projesi, aslında 40 yıl önce yapılması gereken bir planlamanın itirafıdır. Sanayinin, dünyanın en verimli tarım arazilerine kurulması, başından beri bir **akıl ve bilim faciasıydı.**

Liyakatsizlik: Uzun vadeli toplumsal ve ekolojik dengeler yerine, belli bir zümrenin kısa vadeli ticari çıkarları gözetildi.

Geç Kalınmışlık: Şimdi "deprem" ve "nüfus yoğunluğu" gerekçesiyle bu tesisleri taşımaya çalışmak, bir neslin çocukluğunu ve bir bölgenin geleceğini feda ettikten sonra gelen, maliyeti devasa bir "düzeltme" çabasıdır.

4. Öngörüsüzlük ve Çaresizlik: Meraların Sonu

Bugün meralarımız imara açılıyor. Geçtiğimiz

günlerde bir köylüyle, meralarına yapılacak olan toplu konut projesi hakkında konuşurken bu derin çelişkiye tanık oldum. "Meralar hayvanların otlaması için gerekli, neden bu duruma itiraz etmiyorsunuz?" dediğimde aldığım cevap, toplumsal çaresizliğin özetiydi: "Hayvancılık mı kaldı? Artık meraya gerek yok."

Bu cevap, sadece hayvancılığın bitişini değil, insanın kendi geleceğinden vazgeçişini simgeliyor. Peki, fabrikalar taşındığında bu insanlar ne yapacak? Ya da karanlık fabrikalar kurulup işçiye ihtiyaç kalmadığında o köylünün evlatları nerede nefes alacak? Çocuklarımız, torunlarımız bize bu öngörüsüzlüğün hesabını sormayacaklar mı?

5. TARİHİN AYNASINDA İÇ BARIŞ VE KÜLTÜREL UZLAŞI

Tarih boyunca toplumlar, sadece coğrafya için değil; çıkar, iktidar ve kimlik savaşları için de büyük sancılar yaşadılar. Biz Türkler de bu tarihsel kırılmalardan nasibimizi aldık. 7. ve 8. yüzyıllarda Türkistan coğrafyasında kurduğumuz, göçebe ruhun özgürlüğü ve hoşgörüsüyle harmanlanmış medeniyetimiz, Emevi Araplarının sert din dayatmaları ve istilalarıyla büyük bir sarsıntı geçirdi.[1] Bu süreç, Türk kültürünün kendi öz değerleriyle ithal edilen dogma arasındaki ilk büyük çarpışmasıydı.

Benzer bir gerilim yüzyıllar sonra Anadolu topraklarında da yankı buldu. Osmanlı yönetiminin merkeziyetçi baskıları ve ekonomik darboğazlar, Anadolu Türklüğü üzerinde ağır bir yük oluşturmuş; bu durum Celali İsyanları gibi toplumsal facialara dönüşmüştür.[2] Bu isyanlar sadece birer "asayiş vakası" değil, liyakatin yerini iltimasın, adaletin yerini zulmün almasına karşı birer çığlıktı.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, bu tarihsel sancıları çok iyi analiz etmişti. Onun "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesi, sadece uluslararası bir politika değil; aynı zamanda toplumsal bir reçeteydi.[3] Atatürk biliyordu ki; bir toplumun iç barışı ancak kültürel bir uzlaşı, laik bir hukuk zemini ve ortak bir gelecek idealiyle mümkündür. Bugün kendimize şu soruyu sormalıyız: Geçmişten miras kalan liyakatsizlik ve "biz-onlar" kavgalarıyla 21. yüzyılın dijital geleceğini inşa edebilir miyiz? Geçmişin yaralarıyla yüzleşmeden, geleceğin ufuklarına bakamayız.

6. Akıl ve Bilimin Rehberliği: 21. Yüzyılın Çağdaş Türk İnsanı

Kurtuluş, sadece fabrikaları taşımakta değil, topyekûn bir zihniyet dönüşümündedir. 21. yüzyılın laik, çağdaş Türk insanı; dogmalara değil verilere dayanan, meraları betona feda etmeyen, çocuklarının geleceğini liyakatsiz kadroların eline bırakmayan bireydir. Bilim ve teknoloji, sadece "karanlık fabrikalar" kurmak için değil; doğayla barışık, insanca ve çağdaş bir yaşam inşa etmek için bir araç olmalıdır. Laiklik, sadece bir yönetim biçimi değil; aklın özgürleşmesi ve toplumsal barışın teminatıdır.

7. Sonuç: Geleceğin Karanlık Fabrikaları

Biz bu hantal ve liyakatsiz sistemi düzeltip fabrikaları taşıyana kadar, dünya **"Karanlık Fabrikalar" (** Lights **-** Out Manufacturing **)** çağına tam anlamıyla girmiş olacak. İnsan emeğine ihtiyacın kalmadığı, makinelerin sessizce üretim yaptığı bu yeni çağda, bugünün beton yığınları birer sanayi mezarlığına dönüşebilir.

Trakya'nın çocuklarına borçlu olduğumuz şey; sadece temiz bir Ergene değil, aynı zamanda çalınan o "naif mahalle kültürü"nü, bilimin ve aklın rehberliğinde yeniden inşa edecek bir gelecek tasarımıdır.

Kaynakça:

1.Togan, Z. V. (1946). ***Umumi Türk Tarihine Giriş*** **.**

İstanbul: İsmail Akgün Matbaası. (Emevi-Türk ilişkileri ve Türkistan tarihi üzerine temel eser).

2. Akdağ, M. (1963). *Celali İsyanları (1550-1603)* . Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

3. Atatürk, M. K. (1931). *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV* . (Barış ve iç düzen üzerine konuşmalar).

SONSÖZ: BİR GELECEK İNŞASI

Kitabın başından bu yana ahlaki aşınmadan, kuşakların sancılarından ve eğitimdeki kronikleşmiş sorunlardan bahsettik. Tüm bu satırları kaleme almamın tek bir temel motivasyonu var: Kendi kızım da dahil olmak üzere, bir neslin daha "zihinlerdeki prangalar" yüzünden heba olmasını önlemek. Bu kitap, sadece bir eleştiri değil; geçmişin gölgesinden sıyrılıp geleceğin ışığına yürümek isteyenler için bir çağrıdır.

Yıllar önce ilkokul öğretmenimin sınıfta söylediği şu sözler

hâlâ kulaklarımda bir yankı gibi duruyor: *“Çocuklar, eğer seçme şansım olsaydı, ben de sizin gibi tatili seçerdim.”* Bu basit cümle, aslında koca bir eğitim sisteminin iflasının özetidir. Bizler çocuklarımıza okulu; bir keşif alanı değil, bir zorunluluk, bir duvarlar bütünü olarak sunduk. Bugün hangi çocuk “okul mu, tatil mi?” sorusu karşısında tatili seçmez ki?

Gerçek şu ki; çocuklarımızın artık sadece bir diploma alıp "rahat bir işe girmek" gibi bir lüksü kalmadı. Sürekli evrilen bir teknoloji çağında, diploma sadece bir başlangıçtır; asıl mesele "hayat boyu öğrenmeyi" bir yaşam biçimi haline getirmektir. Geleceğin, sadece bir kâğıt parçasından ibaret olmadığı bu dünyada, yapabileceğimiz en hayati şey; çocuklara okulu, bilgiyi ve üretmeyi sevdirmektir. Z Kuşağı'na belki de arzu ettiğimiz o ideal dünyayı sunamadık; ancak en azından Alfa Kuşağı için bu gidişatı tersine çevirebiliriz.

Bu kitapta hayalini kurduğum ve tarifini yaptığım **21. Yüzyıl Türk İnsanı** ;

Evrensel ahlak değerlerini ve liyakati yaşamının merkezine koyan,

Laiklik kavramını bir "akıl özgürlüğü" olarak içselleştiren,

Dogmaların değil, eleştirel düşüncenin izinden giden,

Empati kurabilen, nezaketi bir zayıflık değil bir

erdem olarak gören,

Değişen çağa göre kendini her an yenileyebilen vizyoner bir bireydir.

Konuları uzatmaktan kasten kaçındım; çünkü vakit, kelimelerle vakit kaybetme değil, aksiyon alma vaktidir. Son olarak belirtmeliyim ki; bu kitabı hazırlarken teknolojinin imkânlarından, Google Gemini'dan faydalandım. Gelecek üzerine hayal kurarken, o geleceği inşa edecek olan yapay zekâ teknolojisini dışarıda bırakmak, bu kitabın özüne aykırı olurdu.

Zihinlerdeki prangaları kırmak ve aydınlık bir Türkiye inşa etmek dileğiyle...

SÖZLÜK

Ahlak: İnsanın doğuştan getirdiği ya da sonradan kazandığı birtakım tutum ve davranışların tümü. Bu kitapta ahlak kavramı; bireylerin toplumda uyması gereken yazılı olmayan kurallar (kırmızı ışıkta geçmemek, torpil yaptırmamak gibi) olarak kullanılmıştır.

Algoritmik Düşünme : Çözmek istenilen bir problemin net basit ve küçük adımlar halinde nasıl yapılacağının belirlenmesi ve sıralanması olarak tanımlanabilir.

Demokratik Şeffaflık: *Sadece devletin değil, siyasi partilerin, sivil toplum kuruluşlarının ve karar alıcı mekanizmaların işleyişinin açık olmasıdır. Demokratik şeffaflık, halkın sadece seçimlerde oy vermesini değil, iki seçim arasında da yönetimi denetleyebilecek bilgiye sahip olmasını sağlar. Bilgiye erişim hakkının tam olarak sağlandığı bir düzende, yolsuzluk ve etik dışı uygulamaların barınması imkânsız hale gelir.*

Devlet Şeffaflığı: *Kamu kurumlarının harcamaları, atama kriterleri (liyakat) ve ihale süreçleri gibi konularda halka karşı hesap verebilir olmasıdır. Devletin bir "kara kutu" olmaktan çıkıp, vatandaşın vergilerinin nereye gittiğini ve kararların hangi gerekçelerle alındığını net bir şekilde görebildiği bir yönetim modelini temsil eder.*

Dijital Okuryazarlık : Dijital ortamlarda (internet vb.) bilgiyi bulma, anlama, analiz etme ve paylaşabilme becerisidir.

Distopya: Baskıcı ve totaliter toplumdur.

Dogma : Deney ve kanıt aramaksızın, bir otoriteye dayanılarak doğru kabul edilen ve değiştirilmesi teklif edilemeyen inanç ya da öğreti. Ezberci eğitim sisteminin temelini oluşturur.

Eleştirel Düşünme : Bir fikrin veya fikirlerin mantığı

kavrayarak akılcı çıkarımlarda bulunmaktır.

Endüstri 4.0 : Bilişim teknolojileri ile sanayiyi bir araya getiren dördüncü sanayi devrimi. Yapay zekâ, robotik sistemler ve nesnelerin interneti gibi teknolojilerin üretim sürecine hâkim olmasıdır.

Etik : İnsanların kurduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerleri, normları, kuralları doğru-yanlış ya da iyi-kötü gibi ahlaksal açıdan araştıran bir felsefe dalıdır. Doğru olanı yapmaktır.

Evrensel ahlak : Kültür, ırk, din, milliyet, cinsel yönelim ve diğer herhangi bir ayırt edici özellikten etkilenmeksizin tüm benzer kabul edilen bireyler için bir evrensel etiğin olduğunu savunan meta-etik kavramıdır.

Friedrich Wilhelm Nietzsche: 15 Ekim 1844, Röcken,Almanya 25 Ağustos 1900, Weimar, Almanya, Alman klasik filolog ve filozoftur. Nietzsche'nin fikirleri ve üslubu, yerleşik düşünce kalıplarını kırmıştır, bu nedenle yaşadığı dönemde var olan bir klasik disipline sokulamamıştır. Nietzsche, günümüzde yepyeni bir felsefi ekol olarak yaşam :felsefesi disiplininin kurucusu olarak kabul edilmektedir.

Geometri Kitabı: Atatürk'ün 1936-1937 yılı kışında yazdığı, içeriğinde geometri terimlerinin Türkçe

karşılıklarının olduğu kitaptır.

Hukukun Üstünlüğü: Sadece devletin veya hükümetin değil, aynı zamanda toplumun tüm bireylerinin eşit haklara sahip olması, yasalar önünde eşit sayılması ve eşit haklara sahip olmasıdır.

İsmail Hakkı Tonguç: (1893 - 23 Haziran 1960), Türk eğitim bilimci, Köy Enstitülerinin mimarı ve dönemin İlköğretim Genel Müdürü.

Karanlık Fabrika: Minimum ya da sıfır insan müdahalesiyle robotlar ve yapay zeka ile üretim sağlayan fabrikalardır.

Kozmoğrafya Kitabı: 1933 yılında liselerde okutulan astronomi kitabıdır.Atatürk, bu kitabı, Ordinaryüs Profesör Ali Yar'a 1929'da yazdırmıştır.

Köy Enstitüleri : 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı yasa ile ilkokullara öğretmen yetiştirilmesi amacıyla açılan okullara verilen addır.

Liyakat: Layık olma, uygunluk, yeterlilik, yetenek. Bu kitapta liyakat; toplumda ve kamu yönetiminin çeşitli kademelerine yapılan atama ve yükselmede, siyasal

sadakat yerine yeteneğin ve bilginin temel ölçüt olarak kullanılması olarak kullanılmıştır.

Nihilist: Mevcut tüm dinî ve ahlaki ilkeleri, değerleri, otoriteleri ve toplumsal düzeni reddeden; hayatın ve varoluşun nesnel bir anlamı ya da amacı olmadığını savunan kişiye denir. Kitabımız bağlamında, geleceğe dair umudunu yitirmiş ve sistemin dayattığı değerleri anlamsız bulan bireylerin içine düştüğü felsefi boşluğu temsil eder.

Mentor : Deneyim ve bilgi yönünden kendisinden daha az yetkin olan kişilere yol gösterme, hedef belirleme ve hedefe ulaşma aşamalarında yardımcı olan kişiye verilen isimdir. Bu kitapta mentor; bilgiyi veren değil, eleştirel düşünceye sevk eden ve yol gösteren olarak işlenmiştir.

Öğrenmeyi Öğrenme : kişinin kendi öğrenmesini organize edebilmesini, öğrenme süreç ve ihtiyaçlarının farkında olma becerisini ve kişinin bilgi ve zaman yönetimini gerçekleştirebilmesini ifade eder.

Pedagoji: *Eğitim bilimi. Çocukların eğitimi, öğretimi ve gelişim süreçlerini inceleyen bilim dalı.*

PISA : Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı" olan PISA, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) tarafından üçer yıllık dönemler hâlinde, 15 yaş

grubundaki öğrencilerin kazanmış oldukları bilgi ve becerileri değerlendiren bir araştırmadır.

Platon (Eflatun) : Antik Yunan filozofu ve bilgesi (M.Ö. 428-348).

Robotik Kodlama : Robotların belirli görevleri yerine getirmesi için programlama dilleri kullanarak komutlar oluşturma sürecidir.

Start-up : Bir pazar ihtiyacını giderme amacı taşıyan yenilikçi bir ürün, süreç veya servis sunan, genel olarak yeni kurulmuş ve hızlı büyüme gösteren bir müessesedir.

Temiz Enerji : Çevre dostu. Fosil yakıtların aksine, güneş , rüzgar (karasal ve açık deniz), hidroelektrik ve jeotermal gibi temiz enerji kaynaklarını içerir.

Ütopya : İdeal ve mükemmel toplumdur.

Veri bilimi : Bilgi edinmek için yapılan veri çalışmasıdır. Kararların ve tahminlerin bilgiye dayalı olmasını sağlamak üzere çok sayıda veri kümesinden bilgi ayıklamak için çeşitli bilimsel uzmanlık alanlarını

birleştirir.

KAYNAKÇA

GİRİŞ

*Devlet, Platon, Hasan Ali Yücel Klasikleri Dizisi, Türkiye İŞ Bankası Kültür Yayınları, 1999.

BİRİNCİ KISIM

1.İnalcık, H. (2005). *Tarihçilerin Kutbu: Halil İnalcık Kitabı* (E. Çaykara, Haz.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

2.Maslow, A. H. (1943). *A Theory of Human Motivation* . Psychological Review, 50(4), 370-396.

3. **A.g.e. (Adı geçen eser), s. 380.**

İKİNCİ KISIM

1.Çığ, M. İ. (2000). *Sümerlilerde Günlük Yaşam. İstanbul: Kaynak Yayınları.*

2.Freeman, K. J. (1907). *Schools of Hellas: An Essay on the Practice and Theory of Ancient Greek Education from 600 to 300 B.C.. London: Macmillan. (Sözün modern derlemesi ve yaygın atfı üzerine).*

3.Hopf, G. M. (2016). *Those Who Remain. CreateSpace Independent Publishing Platform.*

ÜÇÜNCÜ KISIM

1.Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, George Orwell, Can Yayınları, 29. basım, Aralık, 2010.

DÖRDÜNCÜ KISIM

1.Atatürk, M. K. , *Medeni Bilgiler (Milli Ahlak Bölümü)* . (Haz. A. Afetinan), Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara.

YEDİNCİ KISIM

Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri* . Doğan Kitap. (İngiltere ve kurumsal güven üzerine atıflar için).

Aydemir, Ş. S. (1963). *Tek Adam: Mustafa Kemal (1919-1922)* . Remzi Kitabevi. (Cumhuriyetin kuruluş ideali ve zorlukları için).

Balcerowicz, L. (1995). *Socialism, Capitalism, Transformation* . Central European University Press. (Polonya'daki ekonomik dönüşüm ve şok terapi için).

Ertürk, İ. (2021). *Japon Modernleşmesi ve Meiji Restorasyonu* . Doğu Kitabevi. (Japonya örneği için).

Judt, T. (2005). *Postwar: A History of Europe Since 1945* . Penguin Books. (Almanya'nın yüzleşme süreci ve Avrupa'nın yeniden inşası için).

Atatürk, M. K. (1937). *Geometri* . Türk Dil Kurumu Yayınları.

SEKİZİNCİ KISIM

T.C. Anayasası. (1982). *Madde 42 (Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi)* ve *Madde 74 (Dilekçe, Bilgi Edinme ve Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı)* .

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu. (2004). *Madde 121 (Dilekçe Hakkının Kullanılmasının Engellenmesi)* .

3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun. (1984). *Resmî Gazete* . (Dilekçenin incelenmesi ve cevaplanma usulleri üzerine yasal çerçeve).

4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu. (2003). *Resmî Gazete* . (Demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olarak bilgi edinme süreçleri).

OECD. (2019). *Trust in Government* . (Kamu kurumlarına duyulan güven ve şeffaflık üzerine raporlar).

DOKUZUNCU KISIM

Platon. *Devlet (Politeia).* (Öğretmenin ruh terbiyesindeki rolü üzerine).

Freire, P. (1970). *Ezilenlerin Pedagojisi.* (Otoriter eğitim ve diyalog temelli eğitim farkı üzerine).

Hattie, J. (2008). *Visible Learning.* (Öğretmen-öğrenci ilişkisinin akademik başarı üzerindeki etkisi üzerine yapılan meta-analiz).

ONUNCU KISIM

OECD (2019). *PISA 2018 Results (Volume III): What School Life Means for Students' Lives* .

Edmondson, A. C. (2018). *The Fearless Organization: Creating Psychological Safety in the Workplace for Learning, Innovation, and Growth* . (Psikolojik Güvenlik temeli için).

Olweus, D. (1993). *Bullying at School: What We Know and What We Can Do* .

Salmivalli, C. (2010). *Bullying and the Peer Group: A Review* .

Zehr, H. (2002). *The Little Book of Restorative Justice* .

ON BİRİNCİ KISIM

Tonguç, İ. H. (1947). *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy* . İstanbul: Remzi Kitabevi.

OECD (2023). *PISA 2022 Results: Factsheets - Turkey* .

Sayar, K. (2016). *Yavaşla: Bu Dünyada Bir Misafirsin* . (Eğitimde hız ve derinlik üzerine referans olarak).

ON İKİNCİ KISIM

Schwab, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution* . World Economic Forum.

Yar, A. (1933). *Kozmografya* . İstanbul: Devlet Matbaası (Atatürk'ün direktifleriyle hazırlanan astronomi ders kitabı).

Brynjolfsson, E. & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age* . W. W. Norton & Company.

ON DÖRDÜNCÜ KISIM

Tonguç, İ. H. (1947). *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy* . İstanbul: Remzi Kitabevi.

OECD (2023). *PISA 2022 Results: Factsheets - Turkey* .

Sayar, K. (2016). *Yavaşla: Bu Dünyada Bir Misafirsin* . (Eğitimde derinlik üzerine).

Atatürk, M. K. (1924). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri* . (Laiklik ve çağdaşlaşma üzerine konuşmalar).

Atatürk, M. K. (1937). *Geometri* . Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kışlalı, A. T. (1994). *Siyaset Bilimi* . Ankara: İmge Kitabevi. (Laiklik modelleri üzerine).

Eğitim-İş (2023). *Eğitimde Cemaatleşme ve ÇEDES Projesi Raporu* .

ON BEŞİNCİ KISIM

Togan, Z. V. (1946). ***Umumi Türk Tarihine Giriş*** **. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası. (Emevi-Türk ilişkileri ve Türkistan tarihi üzerine temel eser).**

Akdağ, M. (1963). ***Celali İsyanları (1550-1603)*** **. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.**

Atatürk, M. K. (1931). ***Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*** **. (Barış ve iç düzen üzerine konuşmalar).**